

Sanomalehtitieteen metodista ja esineestä

Metodista ja esineestä

Näyttää siltä, että vuosisataisen hiljaiselon jälkeen taas pirteästi versovan sanomalehtitieteen täytyy käydä läpi myös kovasti myöhästynyt uusi lapsuus. Esille ovat tulleet kaikki tuollaiselle esivaiheelle luonteenomaisten sisällöllisten ja metodisten kiistojen muunnelmat aivan niin kuin jossakin taloustieteessä (jonka esiaste on kouluesimerkillisen selkeä ja pyrkii muodostumaan pysyväksi). Erityisesti on tietenkin mainittava "eettinen" suuntaus, jonka pilkallinen kritiikki pitää tiukasti silmällä "arvovapaan" suuntauksen puuhia. Edellinen lieneekin tosiasiasa poikennut tieteellisen objektiivisuusihanteen polulta - muutoin tuskin voisi ollakaan, kun kysymys on niin ajankohtaisen kiistanalaisesta esineestä kuin sanomalehti! Sen arvostelijat uskovat, että "arvonäkökulma" on kitkettävä ei pelkästään käytännöllispoliittisena kannanottona, vaan myös tarkasteltavana olevasta kohteesta itsestään. Sanomalehti kun kerta kaikkiaan on "taloudellinen yritys" eikä muuta, liiketoimintaa siinä kuin muutkin alat. Siihen

on yksinkertaisesti tyytyminen, se kuuluu sanomalehden olemukseen. Tuottavuus olkoon sen päällimmäinen huolenaihe. Tuottavuushan yksin takaa lehden toimituksellisen laadun ja sen henkisen "riippumattomuuden" liikevaran. Se siis on - oi pyhä "intressien harmonia" yksilön ja yhteiskunnan välillä! - todellinen ratkaisu molemmille puolille, niin lehdelle kuin sen yleisölle. On naiivia esittää, sanomalehden kulttuurista merkitystä vastaavasti, "idea" sen tehtävästä, so. (ideaalituyppeiksi) normeja siitä, mikä sanomalehdessä todella on "sanomalehteä", mikä taas satunnaista koristetta. Korostetun puhtaasti "empiirinen" tutkija lähtee "konkreettisista tosiasioista" - mitäpä hän tutkimuksen asiallisesta merkittävydestä tai tieteellisestä ytimekkyydestäkään!

Eritoten antaa taikasana "tilasto" jo ennalta päästön kaikista synneistä. Tilastoja, luvuille perustettuja objektiivisia selvityksiä olevasta ja tapahtuvasta, niitä toki voidaan ilman muuta laatia. Mihin siinä niin kovasti tarvitaan jo etukäteen kaikenlaisia päämääränasetteluja ja mittapuita?

intuition vielä epämääräisistä ääri-
viivoista.

Kuitenkin ensi silmäyksellä juuri "lehtiala" vulgäärisä mielessä näyttäisi tarjoavan aineistoja, jotka ovat erityisen valaisun arvoisia. Tällöin puhutaan erityisesti "päivälehdistöä", vaikka tarkoituksena ei ole sulkea käsitteestä sanomalehtiä, jotka eivät ihan päivittäin ilmestykään; "päivälehdellä" ymmärretään pikemmin "päiväkohtaiseksi tarkoitettua" sanomalehteä. "Sanomalehteä" ei eroteta vain kirjasta, vaan myös aikakauslehdestä, jolloin taas tarkoitetaan erityisesti "ammatillista aikakauslehteä". Mutta on seikkoja, jotka osoittavat, että arkikielen käsitteessä on loogisia, asian puutteellisesta käsittämisestä johtuvia epämääräisyyksiä. Yhtäältä tuntuu selvästi siltä, että oikeastaan olisi rajoitettava arkikielen "sanomalehden" (Zeitung) käsitettä - jossa sanomalehden erityiset tunnusmerkit eivät ole terävän käsitteellisesti rajattavissa ilman, että samalla pitäisi luopua siitä, mikä on asiallisesti olennaista kompleksille, jonka ongelmat kuitenkin tuntuvat "yhteen kuuluvilta". Toisaalta näyttää mahdolltomalta eliminoida tunnusmerkikäsité "Zeit" osasta käsitteen "Zeitung" ulossulkemia ilmiöitä. "Ammatillinen aikakauslehti" (Fachzeitschrift) on kuitenkin "aikakauslehti" (Zeitschrift). Eron tekemiseksi on sanomalehteä määritetty "aineiston universaalisuuden" ja jokseenkin epäselvän "julkisuus"-käsitteen avulla. On kuitenkin helppo osoittaa, että ensiksi mainittu on näkökohta, joka tosin on tunnusmerkittävä tutkimusalueemme erityisille lajeille, mutta ei mitenkään ratkaisevasti sanomalehden ole-

muksufunktio. Toisaalta ryhmään kuulumisen määräytyminen yksilökohtaisesti on kylläkin ristiriidassa "julkisuuden" käsitteen kanssa, mutta ei sitä vastoin se, että periaatteessa avoimessa tilanteessa osallisuus rajautuu pelkästään faktisiin ja asiallisiin perusteisiin suhteellisen pieneen määrään ihmisiä, joilla etupäässä tai yksinomaankin on kyseistä kiinnostusta ja joille asianomainen "orgaani" silloin luonnostaan on ensi sijassa "tarkoitettu". Osallisuuden rajautuminen "asiallisiin perusteisiin" - se voi tarkoittaa paikallisesti, mutta myös aatteellisesti, erityisesti "ammatillisesti" rajautunutta kiinnostuneiden ryhmää. Molemmat, sosiologisesti toki eri tyyppiset muodostumat ovat tässä tarkastelussa yhtä, ovat meille yhtä lailla "yleisöä"³.

Mutta kun asiaa silmää lähemmin, koskee tämä "sanomalehden olemusfunktio" myös kirjaa. Nimittäin myös kirjalla toki on - ja sen ovat kirjallisuuden sosiologiset tarkastelut osoittaneet varsin selvästi - enemmän tai vähemmän asiallisesti ja ajallisesti välitön vuorovaikutussuhde julkiseen elämään. Mutta tässä epäilemättä onkin ratkaiseva kohta...

Tarkastelumme erityisessä näkökulmassa eroavatkin kirjallisuuden alaryhmät toisistaan sen mukaan, missä määrin niiden vaikutuksella on asiallista itsenäisyyttä ja ajallista etäisyyttä (Würfel puhuu "temposta").

Mutta kirjallisuudenko vain? Mitä olennaisen erityistä juuri kirjallisuudessa olisi tarkaste-

lullemme?

Myös tämä käsite on luonnollisesti määriteltävä muodollisesti. Kaikki mikä meidän näkökulmastamme on kirjallisuuteen verrattavaa, kaikki millä on tässä tarkastelussa kirjallisuuteen verran analogista vaikutusta, kuuluu tutkimusalueeseemme. Siis kaikki välillisesti tarjolle tuleva. Kansanpuhujia ei ole "sanomalehti", mutta kylläkin sanansaattaja, airut: henkilönä taka-alalle väistyvä uutisen tuoja, mielipiteen välittäjä. Välitetyn sisältö voi olla kantaa ottavaa, siis voimakkaasti henkilöstä riippuvaa - kunhan välittäjän persoonallisuus, kunhan siis välittömästi henkilökohtainen vaikuttaminen ei sekoitu mukaan. Näissä rajoissa kuuluvat myös suulliset ilmaukset tutkimusalueeseemme.

"Esityksen välillisyyden" näkökohta näyttää olevan perin juurin olennainen ongelma-alueellemme. Aivan toisenlainen ongelma-kenttä avautuu ilmiöistä, jotka koskevat välittömästi ihmisestä ihmiseen suuntautuvia vaikutuksia ja kanssakäymisiä; kysymyksessä ja ratkaisevia ovat silloin aivan toiset inhimilliset ja "tekniset" edellytykset ja kyvyt. Tosin eräs merkittävä ongelma-alue on yhteinen molemmille puolille ja koskee molempien olennaisia osia: massojen ongelma. Sehän heijastuu lähes kaikkine tyypillisine piirteineen sellaisenkin "yleisön" "yleisessä mielipiteessä", jota yhdistävät siteet ovat vain välillisiä. Tyypillisesti samanlaisine piirteineen - ja kuitenkin toisaalta aivan erityisellä tavalla nyansoituna. Tardella on hienossa kirjassaan *L'Opinion et la Foule* aiheena juuri tämä ero, joka on erityisen

antoisa koko ongelmakentällemme.

Sanomalehtitieteen keskeisenä alueena on siis, sen tieteellisen rakenteen mukaisesti, kirjallisuuden sosiologia - "kirjallisuus" yllä esitetyssä muodollisessa mielessä. On kysymys "sosiologiasta" sanan varsinaisimmassa merkityksessä. Emme vain "sovelle" jotakin "sosiologista metodia" vieraseen aineistoon samassa mielessä kuin puhutaan jostakin "taiteen" sosiologiasta yms. Kirjallisten tuotteiden syvimmin "taiteellinen" laatu karsiutuu tarkastelustamme kokonaan. Ilmiömme prototyyppinä on "sanomalehti" vulgaarissa mielessä, ei sitä taiteellisesti merkittävämpi kirja: ennen muuta ratkaisevaa on molemmipuolisen vaikuttamisen ja vuorovaikutuksen - vaikka välillisenkin - intensiivisyys, erityisesti siis myös tämän vaihtovirran nopeus ("tempo"). Ja sikäli kuin tässä on puhuttava estetiikasta, on kysymys estetiikasta kuvaannollisessa mielessä, estetiikasta joka on aivan erityistä laatua, nimittäin erityistä, pikemmin ulkokohtaisista ja teknisistä arvonäkökohdista lähtevää. Tätä näkökulmaa emme voi tässä kehittää pitemmälle.

"Kirjallisuuden sosiologia" käsitteen täydessä mielessä on siis keskeinen tutkimuskenttämme. Tätä on tarkasteltava vielä hieman lähemmin. *

Sanomalehden sosiologisesta luonteesta⁴

On totta, että nykyisissä talousoloissa moderni päivälehti on saanut tietystä mielessä ja mitassa - sikäli kuin nimittäin on kysymys suoranaisesti sen olemassaolosta - "liikeyrityslehdistön" muodon

ja on sen ylläpitämiseen sidottu välttyäkseen joutumasta vielä huonompaan riippuvuuteen. Jos kuka kuitenkin sen vuoksi haluaisi asettaa "sanomalehden" käsitteen ja sitä kautta tieteellisen problematiikan keskiöön sen, että sanomalehdellä on "taloudellisen yrityksen" luonne⁵, riistäisi kuitenkin itseltään aivan ilmeisesti oikeuden puhua ylimalkaan itsenäisestä "sanomalehtitieteestä", asennoituipa sanomalehden taloudelliseen yritysluonteeseen miten tahansa. Se, että sanomalehti yrityksenä tuottaa markkinoille uutisia ja mielipiteitä kääntymällä julkisuuden puoleen ja toimii myös ilmoitusvälineenä, ei erota sitä taloustieteen ongelmakentästä eikä anna sille erityistä ongelmanasettelua kaipaavaa, asiallisesti itsenäistä ydintä.

Sen sille antaakin toinen olemusfunktio, jolla on perustansa sanomalehden koko historiassa ja johon sanomalehti itse, kaikesta sen liikeyritysluonteen nykyisestä painottamisesta huolimatta, pitäytyy siinä määrin, että sen julkinen hylkääminen merkitsisi johdonmukaisesti toteutettuna ja yleisesti tunnustettuna päinvastoin myös sanomalehden taloudellisen perustan täydellistä järkkymistä. Kysymys on sen välittäjänfunktionista julkisessa elämässä - jonka vähemmän keskeisistä kysymyksenasetteluista huomattava osa juontuu sanomalehden taloudellisesta tilanteesta, sen välittäjänfunktion yhteydestä taloudelliseen problematiikkaan...

Välitysfunktiota ei ole asetettu oikeudellisesti, valtiollisesti tai muulla institutionaalisella tavalla; se "legitimoi" itsensä yksinomaan tyydyttämällä olemassaolevan tarpeen.

Ja itse asiassa osoittautuu asiaa lähemmin tarkasteltaessa, että tämän, juuri tämän välittäjänfunktion kaikenlainen "viranomaisorganisointi" tuhoaisi perustaltaan sen varsinaisen merkityksen tapahtuipa se missä muodossa tai määrässä tahansa. Eikö "organisaatio" ylimalkaan ole täysin yhteensopimaton sen erityisen joustavuuden kanssa, joka on ominaista, jonka täytyy olla ominaista tälle julkisen elämän kuulalaakerille, tälle sen nopeimpienkin heilahtelujen tasapainottajalle, vaikkapa vapaaehtoisuuteenkin perustuva organisaatio, siis puoluelaitoksen mielessä, taloudellisesti esimerkiksi osuuskunnallisella pohjalla? Miten tähän erityiskysymykseen itse kukin asennoituneekin - yksi kuitenkin on varmaa: "valtion äänenkannattaja" nykyisessä mielessä, valtion ja vastaavasti henkisesti kompleksisten organisaatiomuodostumien äänenkannattaja ei ole mikään sanomalehti, eikä sanomalehden tule antautua täysin minkään sellaisen vieraan organisaation palvelukseen, joka ei aivan erityisesti ole yhteensopiva sen itsensä kanssa, jos se haluaa merkittävällä tavalla täyttää sen paikan, jonka sosiaalisen elämän dynamiikka sille riidatta osoittaa.

Tämä asettaa sanomalehden kaikkialla välimäastoon, jossa yhtäällä on - sikäli kuin sellainen ylimalkaan on kuvassa - jonkinlainen taustaryhmä ja toisaalla - joka tapauksessa - tavalla tai toisella luontaisesti rajautuneen "sosiaalisen tilan" laaja julkinen elämä, "suuri yleisö" tässä yleisessä mielessä. Jätämme avoimeksi kysymyksen, missä määrin sanomalehti itsessään

ja itselleen voi omaksua ryhmäluonteen. Muihin yhteisöihin nähden sen on pysyttävä autonomisena. Ja tämä määrittää niin muodoin sen funktion vapaan sosiaalisen suhteen funktioksi.

Kysymys on suhteesta, jonka erottaminen toisaalta sosiologisen elementaariopin "välittömästi" sosiaalisesta ei ole merkityksentöntä: nyt ei sanomalehtitiedettä voida edes sosiologisen perustansa osalta osoittaa "yleiseen sosiologiaan", sen erityistapaukseksi. Sen itsenäisyys jälkimmäiseen nähden on jo siinä, että siinä saa esityksen sanan varsinaisessa mielessä "esineellinen" (sachlich) välijäsen, joka yhdistää "inhimillisen suhteen" täällä ja "inhimillisen suhteen" tuolla. Omalta osaltaan se vain yhdistää ne sekaantumatta (aina: sekaantumatta periaatteessa, omaa erityistä funktiotaan toteuttaessaan) viime kädessä itse varsinaisesti "inhimillisellä" tavalla asiaan. Sanomalehti ei ole itse olemukseltaan sosiologinen, se on sitä vain funktion sa mukaisesti. Toimittaja ei näet ole tarkoittamassamme suhteessa mukana ihmisenä, välittömässä, sosiaalisesti laveassa inhimillisyydessään. Pikemmin hän esiintyy julkisuudesta julkisuuteen jännittyvän sosiaalisen suhteen toimihenkilön ominaisuudessa.

Näiden julkisuuskehien elämä itse tulee samalla yhä enemmän erityistä laatua olevien sosiaalisten suhteiden "objektivoitumaksi", ja sen tekee olennaisesti mahdolliseksi vasta puhutun kaltainen "orgaani". Syntyy yhteenkokoavan linssin keskitetysti itsenäistämä "kuva" niistä aiemmin välittömistä - hahmotta ja

satunnaisesti risteilevistä - siteistä, joita on suurehkojen ihmisjoukkojen kaikenlaisissa sosiaalisissa yhteenliittymissä. Kysymys on "julkisuuden" itsensä elämän määrätyn puolen kiteytymästä, yhden sen keskeisen elämänfunktion työnjaollisesta eriytymästä⁶. Ja eikö sanomalehti juuri synnykin "sen yhteiskunnallisen kehityksen myötä, jossa suhteiden laajentumisen ja monimutkaistumisen vuoksi ovat henkilökohtaisen kanssakäymisen välineet tulleet vaatimuksiin nähden liian niukoiksi ja heikoiksi"⁷. "Sanomalehden syntyä valmistelleiden yhteisöjen jäsenet olivat alueellisesti hajallaan, mutta niiden intressit olivat yhtenäiset, samanlaiset ja elävät". Nämä intressit loivat ne kommunikatiivalliset, jotka sitten puolestaan nostattivat suuressa massassa tarpeita ja työnsivät esiin kehittymismahdollisuuksia, joiden pohjalta nuo välineet saattoivat kasvaa moderniksi sanomalehdeksi.

"Julkisuudesta julkisuuteen" - käytännössä tämä tarkoittaa yhtäältä sanomalehden "yleisöä" ja toisaalta "julkisen intressin" aihepiiriä. Kumpaakin on toistaiseksi selvitetty vain vähän.

"Yleisön" käsitteestä on olemassa Ernst Everthin äskettäinen osuva erittely (Pressa-Sonderheft, Archiv für Buchgew. und Gebrauchsgraph.). Tässä esitetylle sanomalehtitieteen perusajatukselle ovat erittäin merkittäviä ne monet kirjallisuudesta löytyvät artikkelit, jotka lähtevät siitä, että "julkisuuden" käsite on yhteensopiva sen ajatuksen kanssa, että julkisuus rajoittuisi määrättyyn piiriin. Dovifat in mukaan

("Die Anfänge der Generalanzeiger-Presse" yllä mainitussa arkiston lehdessä) on yleinen tiedotuslehdistö (Generalanzeigerpresse) alkanut "kokonaan paikallisella pohjalla". Otto Groth sanoo suoraan: on "aitoja sanomalehtiä", viikkosanomalehtiä, jotka "on tarkoitettu etupäässä maakunnan väestölle", ja puhuu ohimennen jopa "koululuokan julkisesta mielipiteestä". Myös W. Schöne pitää "rajoitetun julkisuuden" lehtiä aitoina sanomalehtinä. Kumpikaan ei kuitenkaan arvioi tämän "rajoittuneisuuden" periaatteilista merkitystä sanomalehdelle ylimalkaan. Silloin joudutaan kuitenkin väistämättä siihen ristiriitaan, että "rajoittamattomuus" esitetään sanomalehden ehdoksi, mutta sen ei kuitenkaan katsota koskevan kaikkia sanomalehtiä. "Julkisuus" laajimmassa mielessä on välityksen ehto, se tarkoittaa välityksen epäpersoonallista, epäluottamuksellista luonnetta⁸. Tämän kanssa ei ole ristiriidassa julkisuuden tosiasiallinen rajoittuneisuus - joka sitten tämän lisäksi on puolestaan merkittävä näkökohta sanomalehden laajemmassa erittelyssä: silloin myös ammattiaikakauslehti lankeaa tutkimusaineistomme puitteisiin.

Käsitteen tällaiseen ymmärtämistapaan johdattaa silloin myös asian toinen puoli, sanomalehden erityinen aihepiiri; suorastaan vaatii sitä.

Tätä aihepiiriä eli tarkemmin: sitä mikä elämäntapahtumista on sanomalehdelle ensisijaisen tärkeää, sitä periaatetta, jonka mukaan se valintansa tekee - ei näet

voida määrittää mitenkään muuten kuin ottamalla huomioon se yleisö, jolle se kirjoittaa⁹. Ja tässä osoittaa jo aivan ylimalkainenkin silmäys, että kysymys on usein aivan määrätystä yleisöpiiristä. Onhan "maailmalehdelläkin" "maailmansa" määrättyssä, tosin jatkuvasti laajenevassa kulttuuripiirissä, jolle se silloin on myös ensi sijassa "tarkoitettu", jonka mukainen se tosiasiassa yksinomaan on. Mutta vaikka lehti "ensi sijassa" onkin tarkoitettu määrätylle kulttuuripiirille - ja tämä koskee erityisesti kapean lukijakunnan sanomalehteä, jonka aihepiiri on vastaavasti erikoisperustein valikoitu ("maakuntalehdistö", "kaupunkilehti", mutta myös ammatillinen aikakauslehti!) - ei henkilökohtaista ulkopuolelle rajautumista ole tällä selitetty. Toisaalta jokainen mukaan tuleva lukija - tätä ei ole otettu huomioon - liittyy mukaan tullessaan juuri kyseiseen (käytännöllisen tai teoreettisen sisällön) intressipiiriin. Vain sikäli on hänestä kysymys. Intressipiiri puolestaan voi laajeta ja laajeneekin sisällöllisesti sitä kautta, että lukijakuntaan liittyy monia lukijoita, jotka tuovat mukanaan uusia päivänvaloon pyrkiviä intressejään. Täällä jos missä on kaikki liikkeessä. Mutta vaikka laajeneminen voi viedä sanomalehden entisen erityisluonteen täydelliseen hajoamiseen, tämä ei muuta sitä, että yleiseltä luonteeltaan sanomalehti on rajoitettu, edelleenkin tarkoitettu ylimalkaan tietylle piirille.

Sanomalehden aihepiirin asiallisen sisällön tärkeys määrittyy juuri tätä kautta - tosin sen ohessa myös "ajankohtaisuus"-näkökohdan

pohjalta. Näin ollen se eroaa taiteen asiallisesta sisällöstä, sillä taiteessa on kysymys periaatteessa yleismaailmallisesti inhimillisestä, ja sen on siksi oikeutettava itsensä aiheiden ulkopuolisten, esteettisten arvojen nojalla. Samoin se eroaa historiasta jonka asiallinen sisältö lähtee tapahtumien jatkuvuudesta ja asettaa tulkintakehyksensä sen mukaisesti. Sanomalehdessä sitä vastoin on aivan yksinkertaisesti se mikä on "tässä ja nyt": se mikä on ajankohtaista, juuri tapahtunutta tai seuraavaksi tapahtuvaa, parhaillaan menossa oleva toiminta ja siinä yhteydessä herännyt ja polttava tahtominen - aina sen mukaan, mikä kulloinkin on tärkeää sen sosiaaliselle piirille.

Johdanto teoksessa Peters, Albert, *Die Zeitung und ihr Publikum*. Grundlegung einer Soziologie der Zeitung. Dortmund, F.W. Ruhfus, 1930. Suomentanut Kauko Pietilä.

Viitteet

¹Malliksi kelpaava esimerkki sellaisesta tilastollisen aineiston hyödyntämisestä on Grothin *Die Zeitung*, I, s. 734 ja seur. Niinpä ei poliittisen kirjoittelun prosentuaalinen osuus vielä sellaisenaan anna kuvaa sanomalehden luonteesta tässä suhteessa. Erityiset näkökohdat (esimerkiksi parlamentiselostusten luonne) vääristävät kuvaa, ja ne on aluksi karsittava.

²Tästä ks. erityisesti esipuhetta työssäni *Technische und ökonom. Rationalität*, G.A. Glöckner, Leipzig 1929. Saman teoksen metodologisesta johdannosta löytyvät ylimalkaan asianomaista metodolog. problematiikkaa koskevat perusteet.

³"Yleisön" asiaperustaista keskittymistä on kehitelty erityisen ansiokkaasti Groth, emt., s. 94. E. Everthillä on hyvin vaikea "julkisuus"-käsitteen tarkastelu artikkelissaan "*Die Zeitung im Dienste der Öffentlichkeit*", *Pressa-Sonderheft, Archiv für Buchgewerbe und Gebrauchsgraphik*. Palaamme siihen vielä.

⁴Johdannon tämä osa on ilmestynyt erikseen aikakauslehdessä *Zeitungswissenschaft*, 1929, Heft 2, ja on otettu tähän vähäisin muutoksin.

⁵W. Schöne, *Die Zeitung und ihre Wissenschaft*, on tällaiseen taipuvainen.

⁶Vrt. artikkeliini "*Literarische Publizistik*" (*Archiv für angewandte Soziologie*, Dunkmann, 1928, Nov.-Heft).

⁷Otto Groth, *Die Zeitung*, I, s. 19.

⁸Vrt. myös Tönnies, *Kritik der öffentlichen Meinung*. Sen mukaan puhuu Böhmer-Bawerk "tieteen julkisesta mieltäpöteestä", ja *Times*-lehdessä on puhe "commercial public opinion"ista.

⁹Myös Ernst Posse, *Zeitung, Publikum und öffentliche Meinung*, asettaa yleisön sanomalehti-problematiikan keskiöön. Näkökohta ei ole yhtä keskeinen, joskin osaltaan sanomalehden käsitettä määrittävä Grothilla, *Die Zeitung*, I, s. 81: "Sanomalehti on 'yleisön' kasvattamiseksi ja ylläpitämiseksi tarkoitettu tosiasioiden, väitteiden, tietojen, ajatusten ja arvioiden säännöllinen, taloudellinen yrityksen toimittama julkaisu". (Grothilla ei ole tässä erityistä korostusta.) - Myös sanomalehden historiaa määrittävänä tekijänä pitää Groth yleisöä merkittävänä, emt., s. 579 ja 685.